

ichiga oladi. 1. Strategik hamkorlikni rivojlantirish, ya'ni korxonalar o'rtasida uzoq muddatli hamkorlik munosabatlarini shakllantirish xizmat ko'rsatish jarayonining barqarorligini ta'minlaydi. Strategik sherikchilik quyidagilarni o'z ichiga oladi: qo'shma loyihalarni amalga oshirish, resurslardan birgalikda foydalanish, innovatsion xizmatlarni joriy etish. 2. Axborot almashinuvini takomillashtirish, raqamli texnologiyalar rivojlanishi xizmat ko'rsatish sohasida hamkorlik aloqalarini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Elektron platformalar orqali hamkor tashkilotlar o'rtasida tezkor va samarali axborot almashinuvi yo'lga qo'yilishi mumkin. 3. Xizmat sifatini boshqarish, sherikchilik aloqalari xizmat sifatini oshirishga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Hamkor tashkilotlar o'rtasida sifat standartlarini joriy etish xizmat ko'rsatish jarayonining samaradorligini oshiradi. 4. Innovatsion yondashuvlarni qo'llash, innovatsion texnologiyalar xizmat ko'rsatish jarayonini modernizatsiya qilishga yordam beradi. Masalan: raqamli xizmatlar; onlayn platformalar; avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari.

Ushbu omillar sherikchilik aloqalarini samarali boshqarish orqali xizmat ko'rsatish sohasining raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, xizmat ko'rsatish sohasida samarali sherikchilik aloqalarini shakllantirish iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biridir. Sherikchilik aloqalarini boshqarish mexanizmini takomillashtirish quyidagi natijalarga olib keladi:

- xizmat ko'rsatish sifatining oshishi;
- korxonalar o'rtasidagi hamkorlikning kuchayishi;
- resurslardan samarali foydalanish;
- raqobatbardoshlik darajasining oshishi.

Kelgusida xizmat ko'rsatish sohasida sherikchilik aloqalarini rivojlantirish uchun raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, innovatsion boshqaruv usullarini qo'llash hamda strategik hamkorlikni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Urakov J.R. *Xizmat ko'rsatish korxonalari faoliyatlari samaradorligini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi (Samarqand viloyati misolida) // diss. iqt. fan.nomzodi. – T.: SamISI. 2011. 15-16 b.*

2. Морозова А.Е., Юраков Н.С., Юракова Т.Г. *Применение контрольных карт Шухарта для статистического контроля качества деталей // Современные материалы, техника и технологии. 2018. № 6 (21).*

3. Родионов Д.Г., Малеева Т.В. *Формы и методы регулирования развития сферы услуг в крупнейших городах 2004.*

4. Пучнина Д.О. *Управление качеством услуг организаций сферы ЖКХ 2018. 18-22 с.*

XIZMAT KO'RSATISH SEKTORINI RIVOJLANTIRISHDA MOLIYA BOZORINING USTUVOR YO'NALISHLARI, ZAMONAVIY TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLARI

Xaydarova Shoxista Davranovna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Iqtisodiyot kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur tadqiqot xizmat ko'rsatish sektorini rivojlantirishda moliya bozorining ustuvor yo'nalishlari, zamonaviy tendensiyalari va istiqbolli rivojlanish imkoniyatlarini tahlil qilishga bag'ishlangan. Unda moliya bozorining xizmat ko'rsatish sohasini moliyalashtirishdagi roli, investitsiya jarayonlarini faollashtirish mexanizmlari

hamda raqamli moliyaviy texnologiyalarning ta'siri ilmiy jihatdan yoritilgan. Tadqiqot natijalarida xizmat ko'rsatish sektorining barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun moliya bozori infratuzilmasini takomillashtirish va zamonaviy moliyaviy instrumentlarni keng joriy etish zarurligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: *moliya bozori, xizmat ko'rsatish sektori, investitsiyalar, moliyaviy instrumentlar, raqamli moliyaviy texnologiyalar, iqtisodiy rivojlanish, moliyaviy infratuzilma, innovatsiyalar*

Xizmat ko'rsatish sektori hozirgi iqtisodiyotda eng tez rivojlanayotgan tarmoqlardan biri bo'lib, uning barqarorligi moliya bozorining rivojlanish darajasi bilan chambarchas bog'liqdir. Moliya bozori investitsiya resurslarini shakllantirish, xizmat ko'rsatish tarmoqlarini moliyalashtirish va iqtisodiy samaradorlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi. So'nggi yillarda raqamli texnologiyalar va FinTech innovatsiyalari moliya xizmatlarini transformatsiya qilib, xizmat ko'rsatish sektorida yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Shu sababli moliya bozorini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlash, zamonaviy tendensiyalarini o'rganish va istiqbollarni belgilash ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb masala hisoblanadi.

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida moliya bozori va moliyaviy xizmatlar sektorining rivojlanishi iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar, FinTech innovatsiyalari hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng joriy etilishi moliya xizmatlari tizimining transformatsiyasiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli moliya bozorining rivojlanish tendensiyalari, uning xizmat ko'rsatish sektoriga ta'siri hamda moliyaviy barqarorlikni ta'minlash masalalari ko'plab ilmiy tadqiqotlarning markazida turibdi.

Birinchi guruh tadqiqotlarda moliya xizmatlarining raqamli transformatsiyasi va FinTech texnologiyalarining moliya sektoriga ta'siri o'rganilgan. Xususan, C. Pazarbasioglu va hammualliflar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda raqamli moliyaviy xizmatlarning rivojlanishi moliyaviy inklyuziyani kengaytirish, aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini oshirish hamda moliya tizimining samaradorligini kuchaytirishda muhim rol o'ynashi ta'kidlanadi. Mualliflarning fikricha, raqamli texnologiyalar bank xizmatlarini tezkor, qulay va arzon shaklda taqdim etish imkonini yaratadi hamda moliya tizimining samarali faoliyat yuritishiga xizmat qiladi.²³⁸

Raqamli moliya texnologiyalarining bank tizimi barqarorligiga ta'siri ham zamonaviy ilmiy tadqiqotlarning muhim yo'nalishlaridan biridir. F. Antwi va Y. Kong o'z tadqiqotlarida rivojlanayotgan mamlakatlar misolida raqamli moliya texnologiyalarining bank sektoriga ta'sirini tahlil qilganlar. Tadqiqot natijalariga ko'ra, FinTech texnologiyalarining joriy etilishi bank operatsiyalarining samaradorligini oshiradi, xizmatlar ko'lamini kengaytiradi hamda moliya institutlari o'rtasidagi raqobatni kuchaytiradi. Shu bilan birga, raqamli moliya tizimlari yangi xatarlarni ham yuzaga keltirishi mumkinligi sababli ularni samarali tartibga solish mexanizmlarini ishlab chiqish zarur hisoblanadi.²³⁹

²³⁸ Pazarbasioglu C. et al. Digital financial services //World Bank. – 2020. – T. 54. – №. 1. – C. 1-54

²³⁹ Antwi F., Kong Y. Investigating the impacts of digital finance technology on financial stability of the banking sector: New insights from developing market economies //Cogent Business & Management. – 2023. – T. 10. – №. 3. – C.

Ikkinchi guruh tadqiqotlar moliyaviy xizmatlar bozori faoliyatiga ta'sir etuvchi institutsional va iqtisodiy omillarni o'rganishga bag'ishlangan. Jumladan, S. Shkarlet, M. Dubyna va O. Zhuk tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda axborot iqtisodiyoti sharoitida moliyaviy xizmatlar bozori faoliyatini belgilovchi asosiy determinantlar aniqlangan. Mualliflarning fikricha, moliyaviy infratuzilmaning rivojlanishi, innovatsion texnologiyalarni joriy etish hamda institutsional muhitni takomillashtirish moliya xizmatlari bozorining samarali faoliyat yuritishini ta'minlaydi.²⁴⁰

Moliyaviy texnologiyalar va raqamlashtirish jarayonining moliya tizimi barqarorligiga ta'siri boshqa tadqiqotlarda ham keng o'rganilgan. Jumladan, G. Azarenkova va hammualliflar moliyaviy texnologiyalarning global moliya tizimi rivojlanishiga ta'sirini tahlil qilib, FinTech innovatsiyalari moliya xizmatlari bozorida yangi biznes modellarni shakllantirayotganini qayd etadilar. Mualliflarning fikricha, moliyaviy texnologiyalar moliya tizimining samaradorligini oshirish bilan birga, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun yangi institutsional mexanizmlarni ham talab etadi.²⁴¹

Shu bilan birga, raqamlashtirish jarayoni bank tizimining rivojlanishiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. M. S. Jameaba o'z tadqiqotida Indoneziya bank tizimi misolida raqamli transformatsiya moliya sektorida yangi imkoniyatlar yaratishi, moliyaviy xizmatlar sifatini oshirishi hamda bank ekotizimining rivojlanishiga xizmat qilishini ta'kidlaydi. Biroq raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi bank tizimida raqobatni kuchaytirishi va yangi institutsional muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.²⁴²

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining moliya sektori rivojlanishiga ta'siri F. Shamim tomonidan ham tadqiq qilingan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, AKT rivoji moliya tizimi samaradorligini oshirib, iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi muhim omil hisoblanadi. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda AKT infratuzilmasining rivojlanishi moliyaviy xizmatlarning kengayishiga va iqtisodiy faoliyatning faollashishiga olib keladi.²⁴³

Shuningdek, Y. Bilan va hammualliflar sanoatning to'rtinchi inqilobi (Industry 4.0) sharoitida moliyaviy xizmatlar sektorining rivojlanishini o'rganib, raqamli texnologiyalar muqobil moliyalashtirish manbalari – kraudfanding, peer-to-peer kreditlash va boshqa innovatsion moliyaviy instrumentlarning rivojlanishiga turtki berayotganini qayd etadilar.²⁴⁴

Uchinchi guruh tadqiqotlarda moliya bozorining nazariy asoslari va moliyaviy xizmatlar sektorining rivojlanish istiqbollari yoritilgan. K. Pilbeam o'z ilmiy asarida moliya bozorining iqtisodiyotdagi resurslarni taqsimlashdagi rolini asoslab, moliya institutlari iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim vosita ekanligini ta'kidlaydi.

²⁴⁰ Shkarlet S., Dubyna M., Zhuk O. Determinants of the financial services market functioning in the era of the informational economy development //Baltic Journal of Economic Studies. – 2018. – T. 4. – №. 3. – C. 349-357.

²⁴¹ Azarenkova G. et al. The influence of financial technologies on the global financial system stability //Investment Management & Financial Innovations. – 2018. – T. 15. – №. 4. – C. 229

²⁴² Jameaba M. S. Digitization revolution, FinTech disruption, and financial stability: Using the case of Indonesian banking ecosystem to highlight wide-ranging digitization opportunities and major challenges //FinTech Disruption, and Financial stability: Using the Case of Indonesian Banking Ecosystem to highlight wide-ranging digitization opportunities and major challenges (July 16 2, 2020). – 2020

²⁴³ Shamim F. The ICT environment, financial sector and economic growth: a cross-country analysis //Journal of economic studies. – 2007. – T. 34. – №. 4. – C. 352-370.

²⁴⁴ Bilan Y. et al. The influence of industry 4.0 on financial services: Determinants of alternative finance development //Polish Journal of management studies. – 2019.

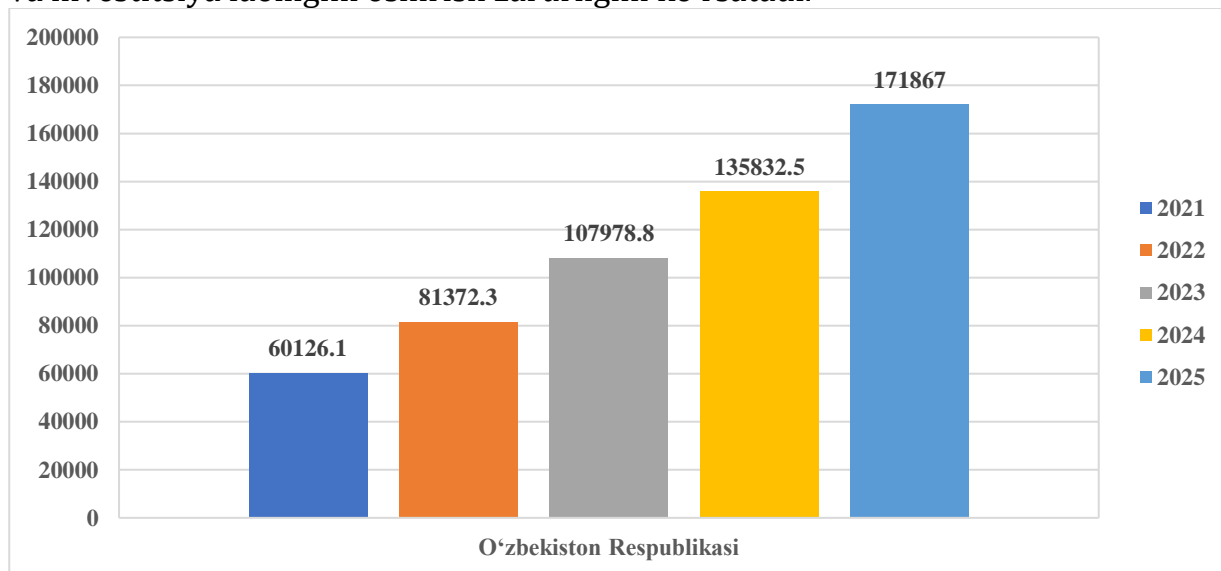
Muallifning fikricha, moliya bozorlari investitsiyalarni jalb qilish va kapital oqimlarini samarali taqsimlash orqali iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi.²⁴⁵

Shuningdek, Y. Bilan va hammualliflar sanoatning to'rtinchi inqilobi (Industry 4.0) sharoitida moliyaviy xizmatlar sektorining rivojlanishini o'rganib, raqamli texnologiyalar muqobil moliyalashtirish manbalari – kraudfanding, peer-to-peer kreditlash va boshqa innovatsion moliyaviy instrumentlarning rivojlanishiga turtki berayotganini qayd etadilar.²⁴⁶

Umuman olganda, yuqoridagi ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, zamonaviy sharoitda moliya xizmatlari sektorining rivojlanishi raqamli texnologiyalar, FinTech innovatsiyalari, axborot-kommunikatsiya infratuzilmasi hamda institutsional muhit bilan chambarchas bog'liqdir. Shu sababli moliya bozorini rivojlantirish jarayonida innovatsion texnologiyalarni joriy etish, moliyaviy infratuzilmani takomillashtirish hamda moliya institutlari faoliyatining samaradorligini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston iqtisodiyotida moliya xizmatlari hajmining o'sishi moliya bozorining rivojlanishi hamda moliyaviy infratuzilmaning takomillashib borayotganligini ko'rsatadi. Statistik ma'lumotlar tahliliga ko'ra, so'nggi yillarda moliya xizmatlari hajmi barqaror o'sish tendensiyasiga ega bo'lib, bu bank va moliya institutlari faoliyatining kengayishi, investitsiya jarayonlarining faollashuvi hamda raqamli moliyaviy texnologiyalarning joriy etilishi bilan izohlanadi.

Hududlar kesimida tahlil natijalari moliya xizmatlari hajmining notekis taqsimlanganligini ko'rsatadi. Eng yuqori ko'rsatkich Toshkent shahrida kuzatilib, bu hududda moliyaviy institutlar va iqtisodiy faoliyatning markazlashganligi bilan bog'liq. Farg'ona, Andijon va Samarqand viloyatlarida ham moliya xizmatlari hajmining o'sish tendensiyasi kuzatilmoqda. Biroq ayrim hududlarda moliyaviy xizmatlar bozorining rivojlanish sur'ati past bo'lib, bu hududlarda moliyaviy infratuzilmani takomillashtirish va investitsiya faolligini oshirish zarurligini ko'rsatadi.

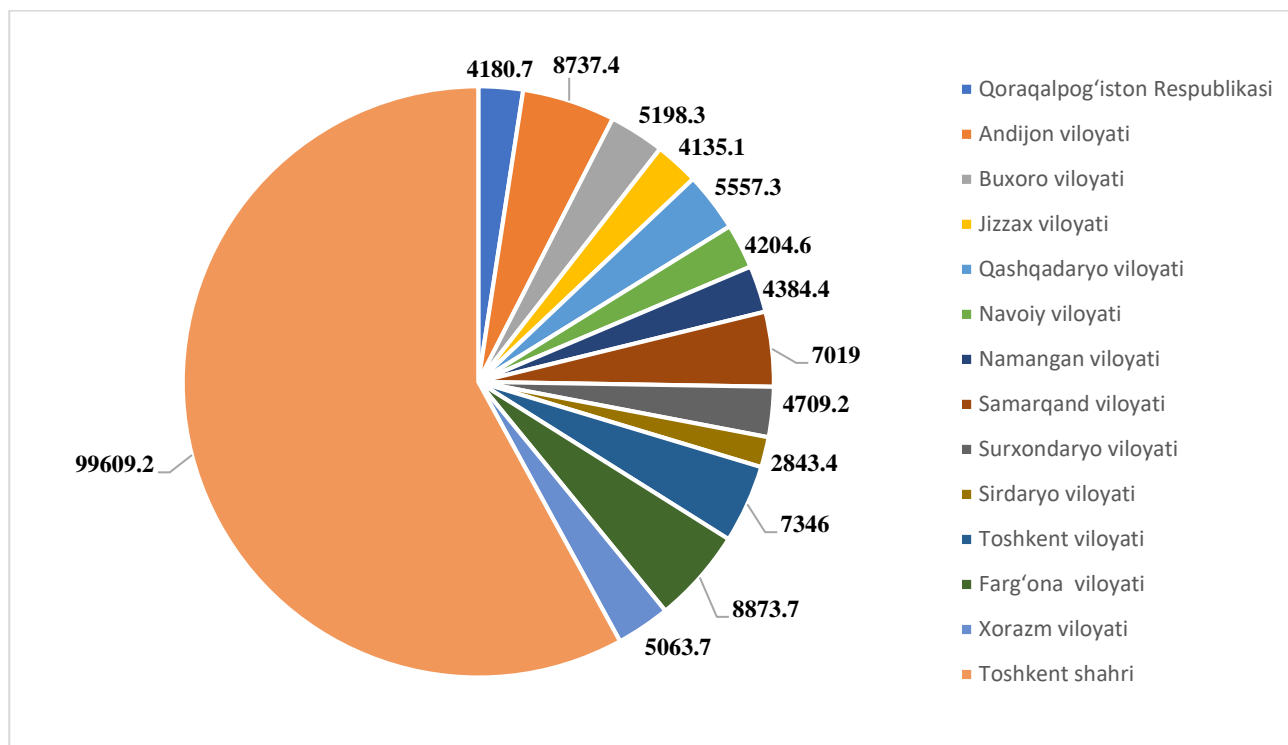
1-rasm. O'zbekistonda Moliya xizmatlar hajmi(mlrd.so'm)²⁴⁷

²⁴⁵ Pilbeam K. Finance and financial markets. – Bloomsbury Publishing, 2018.- 512 p

²⁴⁶ Bilan Y. et al. The influence of industry 4.0 on financial services: Determinants of alternative finance development //Polish Journal of management studies. – 2019

²⁴⁷www.stat.uz

O'zbekiston iqtisodiyotida xizmat ko'rsatish sektorining muhim tarkibiy qismi hisoblangan moliya xizmatlari hajmi yildan-yilga ortib bormoqda. Bu esa moliya bozorining rivojlanishi, bank va moliya institutlari faoliyatining kengayishi hamda zamonaviy moliyaviy xizmatlarning joriy etilayotganligini ko'rsatadi.

2-rasm.²⁴⁸ Hududlar kesimida moliyaviy moliya xizmatlar hajmi(mlrd.so'm)

Mazkur diagramma hududlar kesimida moliya xizmatlari hajmi iqtisodiy ko'rsatkichlarning notekis hududiy taqsimlanganligini ko'rsatadi. Eng yuqori ko'rsatkich Toshkent shahrida kuzatiladi va bu mamlakat iqtisodiy faoliyatining markazlashganligini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, ayrim viloyatlarda iqtisodiy ko'rsatkichlarning nisbatan pastligi hududiy rivojlanish siyosatini kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi.

Hududlar kesimida moliyaviy va iqtisodiy rivojlanish tafovutlari juda katta. Toshkent shahri markaziy rolni o'ynaydi, keyingi o'rinda Farg'ona, Andijon, Samarqand. Sirdaryo, Qoraqalpog'iston va Jizzax sekin rivojlanmoqda.

Yillik o'sish sur'ati markaziy hududlar va Toshkent shahri uchun yuqori, chekka hududlarda pastroq. Hududlararo tafovutlar katta – Toshkent shahri va viloyati moliya va xizmatlar markazi sifatida yetakchi. Sezilarli o'sish trendi mavjud – barcha hududlarda 2010–2025 yillarda ijobiy o'sish kuzatilmoqda. Toshkent shahri: yuqori rentabellik va xizmat hajmi. Farg'ona, Andijon, Samarqand: o'sish tezligi yaxshi, imkoniyatlarni kengaytirish mumkin. Sirdaryo, Qoraqalpog'iston: rivojlanish sur'atini tezlashtirish uchun moliyaviy qo'llab-quvvatlash.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, moliya bozorini rivojlantirish, raqamli moliyaviy xizmatlarni kengaytirish hamda hududlarda moliyaviy infratuzilmani takomillashtirish xizmat ko'rsatish sektorining barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

²⁴⁸ www.stat.uz

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Pazarbasioglu C. et al. *Digital financial services* //World Bank. – 2020. – T. 54. – №. 1. – C. 1-54.
2. Antwi F., Kong Y. *Investigating the impacts of digital finance technology on financial stability of the banking sector: New insights from developing market economies* //Cogent Business & Management. – 2023. – T. 10. – №. 3. – C.
3. Shkarlet S., Dubyna M., Zhuk O. *Determinants of the financial services market functioning in the era of the informational economy development* //Baltic Journal of Economic Studies. – 2018. – T. 4. – №. 3. – C. 349-357.
4. Azarenkova G. et al. *The influence of financial technologies on the global financial system stability* //Investment Management & Financial Innovations. – 2018. – T. 15. – №. 4. – C. 229.
5. Jameaba M. S. *Digitization revolution, FinTech disruption, and financial stability: Using the case of Indonesian banking ecosystem to highlight wide-ranging digitization opportunities and major challenges* //FinTech Disruption, and Financial stability: Using the Case of Indonesian Banking Ecosystem to highlight wide-ranging digitization opportunities and major challenges (July 16 2, 2020). – 2020.
6. Shamim F. *The ICT environment, financial sector and economic growth: a cross-country analysis* //Journal of economic studies. – 2007. – T. 34. – №. 4. – C. 352-370.
7. Bilan Y. et al. *The influence of industry 4.0 on financial services: Determinants of alternative finance development* //Polish Journal of management studies. – 2019.
8. Pilbeam K. *Finance and financial markets*. – Bloomsbury Publishing, 2018. - 512 p
9. Oyegbade I. K. et al. *Transforming financial institutions with technology and strategic collaboration: Lessons from banking and capital markets* //International Journal of Multidisciplinary Research and Growth Evaluation. – 2022. – Vol. 4. – No. 6. – P. 1118 – 1127.

FINTECH PLATFORMALARIDA SUN'YI INTELLEKTGA ASOSLANGAN BIZNES KOMMUNIKATSIYASI: O'ZBEKISTONDA MOLIVAVIY INKLYUZIYAGA TA'SIRI

Raxmatova Sitara Shuxratjon qizi

Toshkent xalqaro universiteti, "Iqtisodiyot va Moliya" kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu tezis raqamli kommunikatsiya muhitiga o'tish kam xizmat ko'rsatilgan foydalanuvchilarning moliyaviy xizmatlarda ishtirokini davom ettirishiga qanday ta'sir ko'rsatishini hamda platformadagi kommunikatsiya shaffofligi ushbu munosabatni qanday moderatsiya qilishini tahlil qiladi. Mazkur tadqiqot fintech muhitida foydalanuvchilarning ishtirok darajasiga boshqa ko'plab omillarga nisbatan samaraliroq ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan kommunikatsiya omillarini aniqlash nuqtai nazaridan amaliy ahamiyatga ega. Heckman tanlash modelidan foydalanib, ushbu tadqiqot sun'iy intellektga asoslangan kommunikatsiya vositalari (avtomatlashtirilgan javoblar, chatbotlar) bilan moliyaviy inklyuziya natijalari (hisob raqamlariga kirish imkoniyati va raqamli tranzaksiyalardan foydalanish) o'rtasidagi bog'liqlikni, shuningdek, fintech platformasi (raqamli bank ilovalari) tomonidan taqdim etiladigan moliyaviy xizmatlar bilan foydalanuvchilarning o'zaro aloqasini tahlil qilishni maqsad qiladi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellektga asoslangan kommunikatsiya, FinTech platformalari, Heckman tanlash modeli.

Ushbu tadqiqotning asosiy mantiqi juda sodda: fintech platformalari va ular natijasida kengayib borayotgan raqamli moliyaviy xizmatlar soni ortib bormoqda,